

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

ŐSI JÁNOS

PRÓZAKÖLTEMÉNYEK A NYUGAT KORSZAKÁTÓL 1989-IG

TÉZISEK

Irodalomtudományi Doktori Iskola

A legújabb kori magyar irodalom program

Témavezető: Dr. Rónay László egyetemi tanár

Budapest, 2005

Mi a prózaköltemény? A meghatározás nehézségei

Prózavers vagy prózaköltemény? A látszólag csupán terminológiai probléma valójában lényeges kérdésre világít rá. A „prózavers” elnevezés nem csupán paradoxont rejt magában, hanem olyan mély, fogalmi ellentétet, amely egyetlen szövegtípusban sem fér meg. A prózavers megnevezést tehát nincs értelme fenntartanunk.

Nehéz feladat a költészet világába tartozó prózaköltemények pontos elhatárolása a nem költői, de szépirodalmi művektől. Ez a probléma ugyanis oda vezet, hogy a költészet fogalmát kellene tisztáznunk, holott *csak* a prózakölteményt szeretnénk meghatározni. (Más, hagyományosan költői műfajok meghatározásához általában nem tartozik hozzá magának a költőiségnek a taglalása.)

Prózaköltemény tehát az a prózaformában írt rövid mű, amely költemény. Mivel nem a költészet mibenlétének, meghatározási kísérleteinek vizsgálata volt a célom, olyan költemény-, illetve költészetkritériumokat igyekeztem választani, amelyekről feltételezhettem, hogy a legszélesebb körben ismertek és elfogadottak. A magyar verstan összefoglaló művében (Szepes Erika – Szerdahelyi István, *Verstan*, Bp., Gondolat Könyvkiadó, 1981) és a Világirodalmi Lexikonban szereplő meghatározásokat vettem alapul.

A prózaköltemény műfaji meghatározása

Tzvetan Todorov strukturalista műfajelméletéből, valamint René Wellek és Austin Warren műfaj-konceptiójából indultam ki. Ám úgy vélem, Todorov norma-alapú koncepciója Hans Robert Jauss recepcióesztétikájának műfaj-szemléletével is összeegyeztethető a műfaj mibenlétét illetően.

A prózaköltemény nem csupán műforma, hanem több annál: műfaj, s nem is csak átmeneti műfaj líra és epika között, hanem lényegében lírai műfaj. Műfaji jellemzői: maga a prózaforma, a rövidség s az ellentétek meghatározó szerepe („ellentétek egysége”). A szakirodalomban gyakran szereplő további kritériumok – például zártság, egységesség, önmagában értelmezhetőség – nem tekinthetők műfaji kritériumoknak, mert nem a műfaj velejárói, hanem a költemény-jellegből adódnak.

A rövidség szubjektív fogalom, a műfajelmélet azonban gyakran használja. A próza-költemény esetében rövid az, amit ránézésre egységesnek és teljesnek érzékelünk. Vagyis egység és teljesség hatása a „rövid mű” esetén egyszerre érvényesül. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a prózaköltemény leggyakrabban 1-2 oldal, legfeljebb azonban 2-3 lap terjedelmű.

Minden prózaköltemény alapját az az ellentét határozza meg, amely a befogadói várakozás és a mű tényleges műfaji, műnemi hovatartozása között fennáll. Vagyis a próza-költemény állandóan eltávolodik, illetve állandó jelleggel „távol marad” a megismerés (olvasás, hallgatás) során befogadói elváráshorizontjától, amelynek kiindulópontja a próza, a *hagyományosan* nem költői mű – ellentétben a prózaköltemény tényleges költőiségével. Emellett az alapellentét mellett a prózaköltemények jelentős részében gyakoriak a különböző szövegegységekben érvényesülő ellentétek.

Költői próza, prózaköltemény és szabad vers

A költői prózát határozottan meg kell különböztetni a prózakölteménytől. E megkülönböztetés legfőbb szempontja, hogy a prózaköltemény minden esetben önálló kompozíció, a költői próza azonban leggyakrabban nem. Költői próza egy-egy hosszabb terjedelmű prózai mű (regény, napló, levél, esszé stb.) olyan részlete, amelynek megfogalmazásában az író költői eszközöket is felhasznált, vagy amelybe specifikusan költői motívumokat épített be, illetve amelynek költői hangzást adott a szöveg mondatainak, szókapcsolatainak vagy akár szótagjainak szintjén érvényesített ritmussal. Mindettől azonban az adott részlet, illetve részletek nem válnak önálló kompozíciókká, így költeményekké sem. A „költői próza” megjelölés tehát ez esetben csak a műrészletek minőségére vonatkozik.

Nagy nehézséget okoz a prózaköltemények elhatárolása olyan rövid, prózai művektől, amelyek önálló alkotások (önálló kompozíciók), és amelyeknek a prózakölteménytől eltérő műfajisága nem egyértelmű (pl. nem nyilvánvalóan novelláról vagy esszéről van szó), továbbá valamilyen költői jellegzetességet mutatnak (képek, ritmus stb.) Ilyenkor az egyértelmű műfaji környezet (például novellagyűjtemény) vagy a szerző műfaj-megjelölése sem dönti el a kérdést. Mándy Iván néhány rövid, prózai írása például az író műveinek szokásos megítélése ellenére prózaköltemény. Juhász Ferenc vers-prózáinak nagy része viszont költői próza. Általános megkülönböztetési szempont mű-

faji szinten, úgy vélem, nem állítható fel. A prózakölteménynek minősítés kritériuma minden rövid, prózai mű esetében az, hogy az adott mű költemény vagy sem.

A szabad vers nem prózaköltemény, mert nem próza. A versszerűség kritériumának kell ugyanis tekintenünk az önálló sorképzést akkor is, ha azt nem erősíti meg sem ritmikai szegmentáltság (metrum vagy más ritmus), sem rímelés. Az ilyenfajta sorképzés hallható érvényesülése (pl. szavaltban) kétséges lehet, de például Fónagy Iván elmélete szerint nem lehetetlen.

A prózaköltemény a poétikatörténetben nem származtatható, nem vezethető le a szabad versből. Téves az az elképzelés, miszerint a szabad vers, amely elvesztette a ritmus és rím kötöttségét, a sorképzést is elhagyva prózakölteménnyé vált. A szabad vers műforma, a prózaköltemény műfaj. A prózaköltemény-írás első klasszikusai (Baudelaire, Rimbaud) a „kötött verstől” a szabad vers átmenete nélkül fordultak a prózakölteményhez.

A XX. század előtti prózaköltemény-írás történeti vázlat, a műfaj eredete

A prózaköltemény legvalószínűbb modellje az eredeti bibliai zsoltár, amely kezdetben prózafordításokban jelent meg az európai költészetben. Az első bibliafordításokban a fordítók nem vállalkoztak a héber zsoltár versszerű jellemzőinek visszaadására, ennek ellenére zsoltárokat, azaz költeményeket írtak – prózában. A zsoltárok tartalmát és költőiségét igyekeztek prózában visszaadni.

A zsoltárok prózafordításai, ha nem is voltak versek, az eredeti héber zsoltárok formai jellemzői közül sokat megőriztek, így például magától értetődő módon a rövidséget, a gondos, de többnyire egyszerű szerkezeti tagolást, a paralelizmust, az ellentétezt, a halmozást. Mindebben pedig ráismerhetünk a modern prózaköltemény műfaji leírásának magvára.

Az *Osszián* az induló romantika legnagyobb hatású műveként nemcsak a preromantikus érzelmesség, nemeslelkűség és búskomorság divatját terjesztette nagy sikerrel, hanem Európa-szerte elhintette csíráját annak a gondolatnak, hogy megvalósulhat a költészet, a teljes értékű költői hatás prózában is.

A modern prózaköltemény-írás fontos, közvetlen előkészítőinek tekinthetők a német nyelvű irodalomban Gessner idilljei, a francia irodalomban Aloysius Bertrand művei. Hozzájárult továbbá a prózaköltemény elfogadottá válásához a verses költemények pró-

zai fordításának szokása, Novalis és Blake költészete, s az említetteken kívül kisebb-nagyobb mértékben számos más költő munkássága.

A modern prózaköltemény végül is a francia költészetben született meg Baudelaire, Mallarmé és Rimbaud műveiben (Baudelaire: *Le Spleen de Paris*, Rimbaud: *Illuminations*).

Machperson, Gessner és Blake ritmikus prózájával kapcsolatban felmerülhet, hogy az – éppen ritmikussága miatt – valójában vers. Olyan vers, amelyet prózasorokban jegyeztek le. A válaszuk egyértelműen nem. Ugyanis egyrészt a ritmus a szóban forgó művekben többnyire nem a szótagok szintjén érvényesül, továbbá általában csak a szövegek egy-egy részletét hatja át, másrészt e műveknek nem csupán *lejegyzési*, hanem *megalkotási* formája a próza. Hasonlóképpen a rímes próza, a makáma is prózaköltemény lehet, amennyiben a próza nem csupán lejegyzési módja. Alapvetően azonban mind a ritmikus próza, mind a rímes próza az írás minőségét jelenti, s önmagában nem eredményez költeményt (ahogy a verses fogalmazásmód sem).

A magyar költészetben a XVI. századi prózai zsolnárfordítások után a XVIII. század végén jelent meg újra a prózaköltemény, akkor is elsősorban fordításokban, mindenekelőtt Gessner idilljeinek átültetéseiben. Gessner, Novalis és Macpherson műveinek hatására azonban már eredeti prózakölteményeket is írt Szentjóni Szabó László és Vajda Péter, utóbbi az 1830-40-es években több gyűjteményes kötetnyi terjedelemben (*A nap szakaszai*, Dalhon). Az ígéretes évtizedek után a XIX. század közepétől a prózaköltemény-írás eltűnt költészetünkől, ám addigi eredményei hatással lehettek a korszak divatos beszély- és életkép-irodalmára.

Magyar prózaköltemény-írás a XX. században (a Nyugat korszakától 1989-ig)

Mintegy fél évszázadnyi mellőzöttség után a XX. század első harmadában jelentős számban születtek prózaköltemények a magyar költészetben. Ösztönző tényező lehetett a francia szimbolizmus költészetének viszonylag kései recepciója elsősorban a Nyugat költészetében, amelybe beletartozott – ha nem is az elismerés egyértelmű visszhangjával – a francia szimbolista költők (Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé) prózaköltemény-írása is. Nyilvánvalóan ösztönzően hatott a korszak prózaköltemény-írására az avantgárd térhódítása a magyar költészetben, hiszen az avantgárd költészet fő megnyilatkozási formája a szabad vers lett és – kisebb mértékben – a kezdetben azzal rokoníthatónak, ha

nem épp azonosnak tekintett prózaköltemény. Ösztönzően hathatott továbbá a magyar prózaköltemény-írás XVIII-XIX. századba visszanyúló szerény hagyománya. S nem szabad megfélekednünk a XX. század elején Európa-szerte „divatos” makáma egzotikumának vonzerejéről sem.

Prózaköltemény-írásunk első korszaka a harmincas évek elejére – az avantgárd első nagy periódusának befejeződésével és a klasszikus modernség második hullámának jelentkezésével – lezárult. A harmincas évektől a hatvanas évekig csak Kassák Lajos, Weöres Sándor és Határ Győző írt viszonylag nagy időközökkel, kis számú jelentős prózakölteményt.

Az 1960-as évektől újra megszorodtak, mégpedig feltűnő módon a prózaköltemény-publikációk. 1963-ban megjelent Kassák Lajos *Vagyonom és fegyvertáram* című kötete, benne sok-sok prózaköltemény, 1964-ben napvilágot látott Weöres Sándor *Tűzkút* című könyve egy ciklusnyi prózakölteménnyel, ugyanebben az évben jelentek meg Mallarmé válogatott versei a költő addig magyarul még közre nem adott prózakölteményeivel. 1965-ben Illyés Gyula tett közzé nagyszámú prózakölteményt a *Dőlt vitorla* című verseskötetében, s ekkor jelentek meg Rimbaud válogatott versei és prózakölteményei is. 1967-ben a fiatalabb nemzedék költői közül elsőként Orbán Ottó publikált sok prózakölteményt a *Búcsú Betlehemtől* című kötetében. A sort hosszan folytathatnánk, a prózaköltemény népszerűsége töretlen maradt korszakunk végéig (1989), sőt – talán hanyatló jelleggel – lényegében napjainkig.

A prózaköltemény – viszonylagos újszerűségének köszönhetően – a hatvanas évektől kibontakozó általános költészettörténeti fordulat egyik fontos megnyilatkozási formája, műfaja lett.

A kezdetek (Babits Mihály, Ady Endre, Tóth Árpád, Szép Ernő, Szabó Lőrinc)

A prózaköltemény-írás története a XX. századi magyar irodalomban a makámával kezdődött.

Babits Mihály első, ritmikus prózában írt makámája *A Danaidák*, amely a *Herceg, hátha megjön a tél is!* című kötetben jelent meg 1911-ben. A nem sokkal későbbi *Isten fogai között (Nyugtalanság völgye, 1920)* már nem makáma, nem ritmikus próza, hanem a modern prózaköltemény műfaji szempontból legegyértelműbb, legtisztább változata, valóban prózában írt költemény.

Ady Endre egyetlen prózakölteménye, az *Ésaiás könyvének margójára* 1914-ben látott napvilágot a Világ című lapban. E költemény nem makáma és nem is ritmikus próza.

Tóth Árpád tréfás hírlapi írásai között található egy formailag makámának tekinthető szöveg, *A debreceni run* (1912), amely azonban nem költemény.

Szép Ernő többkötetnyi kisprózai művének számos darabjával kapcsolatban mind a kortárs kritikusok, mind a későbbi elemzők, szerkesztők véleményalkotásaiban felmerült, hogy azok valójában prózaköltemények. E művek részletes vizsgálatának hiánya ellenére kimutatható, hogy valóban vannak közöttük – noha nem nagy számban – a prózaköltemény műfaji szabályainak megfelelő alkotások.

Szabó Lőrinc 1920-21-ben írt számos avantgárd hatást mutató prózakölteményt, amelyek közül kettő meg is jelent a Nyugatban. Könyvbe azonban Szabó Lőrinc sohasem illesztette be egyetlen prózakölteményét sem. Ám ebben valószínűleg nem a prózakölteménytől, hanem az avantgárdtól való eltávolodás szándéka nyilvánult meg.

A prózaköltemény megítélése, irodalmi befogadása

Az 1910-es évekbeli prózaköltemény-írás átütő sikeréről, a prózaköltemény meghonosodásáról a magyar költészetben nem beszélhetünk. Épp ellenkezőleg, a prózaköltemények valószínűleg igen szerény közvetlen hatást gyakoroltak az irodalmi közízlésre és a kortárs költőkre. Abban, hogy e hatás mértéke rövid időn belül megnőtt, nagy szerepe volt az avantgárdnak, amely egyik fontos kifejezési formájának tekintette a prózakölteményt. Az avantgárdhoz kötődés azonban csorbította a műfaj tekintélyét, legalábbis a Nyugat értékítéletében. Babits Mihálynak és Kassák Lajosnak a Nyugat hasábjain lezajló vitájából kitűnik, hogy a klasszikus modernség poétikájának mércéjével mérve a prózaköltemény egyhangú, unalmas, felszínes műforma, az avantgárd felől nézve pedig a lényeglátás, a lényeg kifejezésének formája. A vita további fontos tanulsága, hogy sem Babits, sem Kassák nem különböztette meg akkoriban következetesen a prózakölteményt és a szabad verset.

A magyar avantgárd prózakölteményei – Kassák Lajos

A Nyugat nagy alkotóinak néhány prózában írt költeményéhez képest jóval nagyobb számú prózaköltemény születését eredményezte irodalmunkban az avantgárd térhódítása az 1910-es évek közepétől, de kiváltképpen az 1920-as években. Kassák Lajos mellett többek között Illyés Gyula, Raith Tivadar, Reiter Róbert, Lengyel József, Barta Sándor prózakölteményei jelentek meg ekkor Kassák különböző folyóirataiban.

Kassák Lajos ekkori prózakölteményeinek legfontosabb gyűjteményes kiadása a *Tisztaság könyve* (1926). A korábbi és az ebben a könyvben közzé tett prózaköltemények esetében jelentős probléma a későbbi kiadások (válogatott és gyűjteményes kötetek) eltérő szövegalkatása: a több bekezdésből álló, rövid soros prózaköltemények ugyanis ezekben szabad versekké váltak a sorhosszúság nagymértékű megnövelése miatt. Az ilyen típusú prózaköltemények (*hasábos prózaköltemény*) sorhosszúságának megváltoztathatósága, tipográfiai áttördelhetősége korlátozott.

Kassák költészetében érvényesül a prózaköltemény-írás egyfajta folytonossága, noha a harmincas években ő sem írt ilyen költeményeket, a negyvenes, ötvenes években viszont már igen, a hatvanas években pedig újra fontos kifejezésformájává vált e műfaj. Pontosabban a műfajnak az avantgárdtól eltávolodó, némiképpen a klasszikus modernség elvárásaihoz igazodó, formai tekintetben legegyszerűbb változata (*tiszta prózaköltemény*). A három évtized mintegy félszáz prózakölteménye között megítélésem szerint remekművek is találhatók, például *Szerény hitvallás*, *Ellentétek*.

Az avantgárd prózaköltemény-írás recepciója

Kassák Lajos avantgárd költészetének befogadás-történetét kell alapul vennünk, mivel a kevésbé jelentős avantgárd költők munkásságának kritikai megmérettetése igen hiányos – külön e költők (köztük Kassák) prózaköltemény-írásáról pedig szinte nem is esik szó az irodalomkritikában.

Kassák költészetének – s ezen belül prózaköltemény-írásának – a hatvanas évektől kezdve közzé tett elemzésekből, kritikákból sejthető problémátlan befogadása és töretlen hatása valójában sohasem érvényesült, legfeljebb Kassák körén belül, ám ott is csak hosszabb-rövidebb ideig. A diadalmas érvényesüléssel és széleskörű hatással ellentétben a húszas évek végén, harmincas évek elején bekövetkezett Kassák avantgárd törekvéseinek szinte teljes elutasítása, bukása. Megítélésem szerint ez az elutasítás fokozot-

tabban vonatkozott a prózakölteményre, mint a szabad versre, amely elterjedtebb volt és szélesebb körű hagyományokkal rendelkezett a korszak költészetében.

Illyés Gyula prózakölteményei

Illyés Gyula költői pályájának elején több prózakölteményt is írt, amelyek Kassák Lajos folyóirataiban jelentek meg, például a MÁ-ban és a Dokumentumban. Illyés azonban e műveit nem válogatta be első verseskötetébe, a *Nehéz földbe*, így azok könyvbe foglalva csak a gyűjteményes kötetekben jelentek meg. Az elutasítás nála is – miképp Szabó Lőrincnél – inkább az avantgárdnak szólt, mint a prózakölteménynek. Annál is inkább, mivel Illyés mintegy három évtizeddel később, a hatvanas években újra írt ilyen műfajú költeményeket. A *Dőlt vitorla* (1965) és *Fekete-fehér* (1968) című köteteinek kiemelkedő fontosságú műfaja a prózaköltemény.

Illyés Gyula prózakölteményei gyakran epikus eszközökkel közvetítenek lírai tartalmat (*elbeszélő lírai prózaköltemény*), további általános jellemzőjük, hogy ritkán használják ki a műfajra egyébként jellemző ellentézés lehetőségeit. Legtöbb prózakölteményében nincs is más ellentét, mint a forma keltette befogatói várakozás és a tényleges műnemi hovatartozás közötti (Tzvetan Todorov-i) alapellentmondás.

Weöres Sándor prózakölteményei

Weöres Sándor költői pályájának első évtizedében nem játszott számottevő szerepet a prózaköltemény-írás. Az 1940-es években viszont sok költői szándékú szöveget írt prózában, ám ezeknek nem mindegyike prózaköltemény, van közöttük hosszú elbeszélő költemény (*Bolond Istók*), s van filozofikus költői próza (*A teljesség felé* darabjai). Ugyanakkor Weöres ekkori prózakölteményeit önálló kiadványban is megjelentette: *Testtelen nyáj, Prózaversciklus* (1947).

Weöres Sándor költészetében a hatvanas évekig jelentős megszakítások nélkül szerepet kapott a prózaköltemény-írás (a publikálás lehetőségére ez nem vonatkozik), a hetvenes évektől kezdve azonban egyre inkább csak alkalomszerűen.

1964-ben jelent meg Weöres Sándor *Tűzkút* című verseskötete, amelynek a magyar prózaköltemény-írás történetében kiemelkedő jelentősége van. Ebben már nem csupán szerepel néhány prózaköltemény, hanem ciklusba rendezve megkülönböztetett helyük,

szerepük van a kötetben. A könyv kiemelkedő költeménye a szürrealista ihletésű *Tizedik szimfónia*, melynek ellentétekre épülő szerkezete tökéletes kompozíció.

Juhász Ferenc prózakölteményei

Juhász Ferenc a hatvanas, hetvenes években négy kötetben adta közre költői ihletésű prózai műveit, ám ezek túlnyomó többsége nem prózaköltemény, hanem költői próza (esszé) – maga a költő *versprózának* nevezte őket. Van azonban ezek között az írások között néhány, amely megfelel a prózaköltemény műfaji szabályainak. Sok alkotásban pedig keverednek a költemény-jelleg és az esszészerűség ismérvei.

Prózaköltemény viszont Juhász legnagyobb hatású kötetének (*Harc a fehér báránnyal*) kiemelkedő darabja, *A halottak faggatása*. (Általában azonban a rövidség műfaji követelményének eleget *nem* tevő, prózaformában írt költeményeket nem tekinthetjük prózakölteményeknek – ez esetben a „hosszú vers” mintájára célszerűnek látszik a „hosszú prózaköltemény” megnevezés, s az önálló műfajiság vizsgálata.)

Nagy László prózakölteményei

Nagy László költői pályájának második felében meghatározó jelentőségű a prózaköltemény-írás. Ciklus, kötet viseli prózaformában írt költői művek címét. A kritika egyöntetűen elismeri egy-egy prózaköltemény kiemelkedő jelentőségét az életművön belül, például a *Vértanú arabs kancáét*.

Nagy László írt Juhász Ferenc versprózáival rokonítható költői esszéket is (például *A föltámadás szomorúsága*), amelyeket a kritika általában (próza)költeményeknek tart.

Nagy László prózakölteményeire a költő egyéni stílusán túl az elbeszélő lírai jelleg és a szürrealista képalkotás dominanciája jellemző.

Orbán Ottó prózakölteményei

A hatvanas évek fiatal költői nemzedékéből elsőként Orbán Ottó költészetében kapott jelentős szerepet a prózaköltemény-írás (*Búcsú Betlehemről*, 1967). Idetartozó művei többnyire bölcséleti jellegűek, illetve szabad képzettársításon alapulóak, fellelhető bennük Kassák Lajos, Weöres Sándor, kisebb részt Nagy László hatása.

Orbán Ottó későbbi prózakölteményei nagy tematikus, szemléleti és alkotástechnikai gazdagságot mutatnak, meghatározó ezek között a személyes múltat felidéző, erősen reflektált és a szerephelyzeten alapuló prózaköltemény-típus.

Nemes Nagy Ágnes prózakölteményei

Nemes Nagy Ágnes költészetében számottevő előzmények nélkül, szinte meglepetésként jelentek meg a prózaköltemények a hetvenes években. Az irodalmi közgondolkodásban a hagyományos, kötött formájú verselés megőrzőjének, továbbvivőjének képzetét élte róla (s ez lényegében talán napjainkra sem változott meg). Valójában Nemes Nagy Ágnes nem kevés prózakölteményt írt, s e művek kiemelkedő jelentőségre tettek szert életművében. Jelzi ezt, hogy összegyűjtött versei kötetének címe egy prózaköltemény címe lett (*A Föld emlékei*). Nemes Nagy Ágnes prózakölteményei az objektív lírára jellemző rejtett személyességből sokat feladnak, noha a közvetlen, vallomásos személyességig nem jutnak el. *A Föld emlékei* és az *Egy pályaudvar átalakítása* műfaji és esztétikai tekintetben a magyar prózaköltemény-írás remekművei.

Oravecz Imre prózakölteményei

Oravecz Imre költészetében meghatározó jelentőségű, visszatérő műfaj a prózaköltemény. Az *Egy földterület növénytakarójának változása* (1979) című kötetében *epikus prózaköltemények* találhatók, az *1972. szeptember* (1988) címűben pedig többnyire elbeszélő lírai prózaköltemények. Oravecz Imre sajátos mondatszerkesztésével, a retorikai eszközök fokozott alkalmazásával olyan prózaköltemény-típust teremtett, amely alkalmasnak bizonyult egymástól nagyon különböző témák, szemléletek közvetítésére is.

Oravecz Imre aprólékosan kidolgozott, következetesen magvalósított prózaköltemény-típusa, a prózaköltemények ciklussá, versregénnyé (*1972. szeptember*) szervezése költészetünk kiemelkedő teljesítménye.

A felsorolt alkotókön kívül sokan mások is írtak több-kevesebb prózakölteményt a tárgyalt korszakban (például Márai Sándor, Határ Győző), de kiváltképpen a hatvanas évektől kezdődően (például Vas István, Csorba Győző, Csoóri Sándor, Petri György),

az ő prózakölteményeik azonban csekély számuk vagy kevésbé jelentős műfaji, esztétikai értékük miatt nem különíthetők el az életmű önálló részeként, illetve a magyar prózaköltemény-írás egy-egy fejezeteként.

Próza-költemény-típusok a magyar költészetben (a Nyugat korszakától 1989-ig)

A prózaforma megvalósulása szerint négy csoportba sorolhatjuk a prózakölteményeinket: *tiszta prózaköltemény*, amely margótól margóig írva a prózaírás szokásos módján jön létre, *kevert szövegű prózaköltemény*, amely szabadvers-sorokat is tartalmaz, *inverz bekezdésű prózaköltemény*, amely a bekezdések „fordított” jelölésével teremt egyedi műformát, *hasábos prózaköltemény*, amelyet a szokásos prózaszöveg margójánál jelentősen szélesebb margók határolnak.

A prózaköltemény nem kötődik meghatározott témákhoz, története során a legkülönbözőbb tartalmak kifejezésére bizonyult alkalmasnak, s a legkülönbözőbb alkotói szemléletmódokat közvetítette eredményesen.

A műfaj tényleges műnemi adottságaihoz kapcsolódó csoportosítás: A prózakölteményeknek csak kis része tisztán epikus mű, azaz *epikus prózaköltemény*, a nagyobb rész *lírai prózaköltemény*, amely konkrét megvalósulását tekintve lehet *elbeszélő lírai*, *leíró lírai*, illetve *objektív lírai*. Külön csoportot alkotnak a *bölcséleti prózaköltemények*, ezek is lehetnek *lírai jellegűek* vagy *epikusak*. További gyakori típus még a *szabad képzetársításos* és a *párbeszédes prózaköltemény*.

A prózaköltemény létezés módja

A prózaköltemény elsődleges létmódjának, nem csupán lejegyzésének az írásbeliséget tekintem. E „tétel” erősen vitatható. Ha nem is biztosan helyesnek, de legalábbis eredményesnek azért bizonyulhat, mert ebből kiindulva nyílik lehetőség a szabad vers és a prózaköltemény következetes megkülönböztetésére. Kétséges ugyanis, hogy a ritmus, rím által meg *nem* erősített sorképzés hangzásban érvényesülhet-e.

Mindezen problémák, a költészetről, versről, prózáról alkotott nézeteink újragondolásának szükségessége komoly nehézségét jelenti a prózaköltemények vizsgálatának, másrészt azonban a feladat érdekessége, izgalmassága és szépsége is ebből fakad.n